

Helsinki 25.9.2007

TIEDOTUSVÄLINEILLE

JULKISUUTEEN 25.9.2007

RIKOLLISUUSTILANNE 2006

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuosikatsaus "**Rikollisuustilanne 2006**" on kokonaisuudessaan pdf-muodossa osoitteessa www.om.fi/optula/40495.htm. Vuosikatsaus sisältää tietoja **rikosten määrästä ja kontrollijärjestelmän toiminnasta**. Rikosten tietoon tuloon ja tilastointiin vaikuttavat useat itse rikollisuuskehityksen kuulumattomat seikat, ennen kaikkea rikosten ilmitulon ja rikoksista ilmoittamisen vaihtelut. Tämän vuoksi kokonaisrikollisuuden kuvauksessa joudutaan poliisitilaston ohella turvautumaan myös muihin lähteisiin. Näihin kuuluvat muun ohessa väestöhaastattelut, koululaiskyselyt sekä rattijuopumusta mittaavat ratsiatutkimukset. Nämä niin sanotun piilorikollisuuden määrää mittaavat tutkimukset korjaavat usein tilastoidun rikollisuuden pohjalta luotua kuvaa. Oikeasuhtainen kuva rikollisuudesta edellyttääkin useampien lähteiden samanaikaista käyttöä. Koska piilorikollisuudesta kertovaa tietoa ei Suomessa ole saatavilla vuositason tasolla, joudutaan kaikkein uusimman rikollisuuskehityksen kuvauksissa yleensä turvautumaan poliisitilaston tietoihin. Sen lukuja tulkittaessa on tarpeen pitää rinnalle myös piilorikollisuutta kuvaavien varhempien mittaus-tien tietoja.

Vuonna 2006 poliisin tietoon tuli 762 000 rikosta, mikä on kolme prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin. Vuodesta 1991 alkaen poliisin tietoon tulleen rikollisuuden kehityssuunta on ollut pääosin laskeva. Tammi-kesäkuuta koskevien ennakkotietojen perusteella tilastoitujen rikosten kokonaismäärä on kuluvan vuoden ensimmäisellä puoliskolla lisääntynyt 8 prosenttia edellisestä vuodesta. Muutos keskittyy kolmeen rikosryhmään, liikenne rikoksiin, vahingontekoihin ja pahoinpitelyrikoksiin.

Rikollisuus

▪ **Murhia, tappoja ja surmia** tehtiin vuonna 2006 yhteensä 111, mikä alittaa viimeksi kuluneen kymmenvuotisjakson keskiarvon (130) selvästi. Vuoden 2007 ensimmäisellä vuosipuoliskolla on tehty 56 henkirikosta, mikä ennakoi rikosten vuositason määrän pysymistä edellisten vuosien tasolla. Henkirikosten kehitys on eriytynyt viimeisten kymmenen vuoden aikana alueellisesti. Synkintä kehitys on ollut Itä- ja Pohjois-Suomen maaseudulla, missä jo ennestäänkin oli muuta maata korkeampi henkirikollisuustaso. Myönteisintä kehitys on ollut puolestaan Etelä-Suomen kaupungeissa. Henkirikollisuuden yleiskuvassa syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten keskinäinen väkivalta on selvänä enemmistönä. Vahva alkoholisidonnaisuus näyttäisi pitävän henkirikostasoamme muihin pohjoismaihin verrattuna korkeammalla tasolla.

■ Vuonna 2006 poliisin tietoon tuli 31 000 **pahoinpitelyrikosta**. Näistä törkeitä pahoinpitelyjä oli 2 000. Tilastoitujen pahoinpitelyrikosten määrä on lisääntynyt tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tietoon tulleiden törkeiden pahoinpitelyjen määrä on 2000-luvulla pysytellyt kuitenkin samalla tasolla. Uhritutkimukset ja koululaiskyselyjen perusteella väkivallasta ilmoittaminen on kymmenvuotiskaudella lisääntynyt, mikä osaltaan selittää poliisitilaston ja uhritutkimusten välillä näkyvää eroa. Uhritutkimusten mukaan väkivallan ja sillä uhkaamisen määrä olisi vähentynyt vuonna 2006 vuoteen 2003 verrattuna, mutta pysynyt suunnilleen samalla tasolla näitä edeltävään mittaukseen eli vuoteen 1997 verrattuna. Uhritutkimustulosten mukaan noin kaksi prosenttia aikuisista joutuu vuosittain vamman aiheuttaman väkivallan uhriksi.

■ Tilastoitujen **raiskauksien** vuosittainen määrä on lisääntynyt viimeisen viiden vuoden aikana. Vuonna 2006 kirjattiin 613 raiskausrikosta. Seksuaalisen väkivallan todellisesta vuosittaisesta määrästä on esitetty useita eri lähteisiin perustuvia arvioita. Suomalaisnaisille vuonna 2005 tehdyn uhrikyselyn mukaan määrittelytavasta riippuen 15 000–46 000 naista oli pakotettu seksuaaliseen kanssakäymiseen viimeksi kuluneen vuoden aikana. Vuonna 1999 toteutettu lainuudistus on lisännyt raiskauksista nostettujen syytteiden ja tuomittujen määriä.

■ Vuonna 2006 tilastoitiin 1 700 **ryöstörikosta**. Poliisin tietoon tulleiden ryöstöjen määrä on vähentynyt vuoden 2000 jälkeen joka vuosi. Ennakkotietojen perusteella ryöstöjen määrä on pysynyt ennallaan vuoden 2007 alkupuoliskolla.

■ Tilastoitujen **varkausrikosten** määrä (noin 145 000) väheni 5 prosenttia vuonna 2006 edellisestä vuodesta. Varkausrikosten väheneminen alkoi vuonna 1994 ja on sen jälkeen jatkunut vuodesta toiseen lähes keskeytyksettä. Haastattelututkimusten perusteella yksityishenkilöihin kotitalouksiin kohdistuneet varkaudet ovat myös selvästi vähentyneet vuonna 2006 edellisiin vuosien 1997 ja 2003 mittauksiin verrattuna. **Moottorikulkuneuvon käyttövarkaudet** vähenivät puolestaan 9 prosenttia vuonna 2006 edellisestä vuodesta. Ennakkotietojen mukaan sekä tilastoitujen varkausrikosten että moottoriajoneuvovarkauksien määrä on pysynyt suunnilleen edellisen vuoden tasolla alkuvuonna 2007. Vuoden 2006 kansallisessa uhritutkimuksessa enemmän kuin joka kymmenes kertoi itseensä tai kotitalouteensa kohdistuneesta varkaudesta. Noin puolet näistä ilmoitettiin poliisille. Varkauksista kolmannes oli polkupyörävarkauksia.

■ Tietoon tulleiden **vahingontekorikosten** määrä on viimeisen 10 vuoden aikana vaihdellut 40 000–50 000 välillä. Vuonna 2006 näitä rikoksia tilastoitiin 48 000, mikä on 4 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna. Ennakkotietojen mukaan vahingontekojen määrä olisi vuoden 2007 ensimmäisellä puoliskolla lisääntynyt selvästi (16 %) edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna. Pidemmän aikavälin muutoksia kuvaavien haastattelututkimusten mukaan kotitalouksien omaisuuteen kohdistuneiden vahingontekojen määrä on vuonna 2006 vähentynyt lähes puoleen siitä, mitä se oli vuosina 1980–1997. Koululaiskyselyjen perusteella siniin piirtely ja muunlaiset vahingonteot ovat vähentyneet 35–50 % vuosien 1995–2004 välisenä aikana. Vuoden 2006 kyselyn mukaan joka neljännessä vahingonteosta tehtiin poliisitutkinta.

■ **Talousrikosten** tilastoitu määrä on kokonaisuutena vähentynyt 1990-luvun puoliväliin verrattuna. Vuonna 2006 vero-, kirjanpito-, virka-, arvopaperimarkkina- ja velallisen rikoksia kirjattiin noin 2 300, mikä on 2 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Suurimman osan talousrikoksista arvellaan jäävän piiloon ja viranomais-

arvioiden mukaan rikosvahingolla mitaten alle viisi prosenttia talousrikollisuuden kokonaisuudesta tulee poliisin tietoon. Harmaan talouden eli laillisessa liiketoiminnassa tapahtuvien lakisääteisten verojen ja maksujen laiminlyönnin arvioidaan muodostavan 5–20 prosenttia Suomen bruttokansantuotteesta. Yhteiskunnalle aiheutuviksi menetyksiksi on arvioitu runsaat 2 miljardia euroa vuosittain.

■ Tilastoituja **rattijuopumuksia** tuli poliisin tietoon vajaa 26 000 tapausta pysyen suunnilleen edellisen vuoden tasolla. Tienvarsimittauksiin perustuvien ratsiatutkimusten mukaan rattijuopumusrikollisuudessa ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia viimeksi kuluneen runsaan 20 vuoden aikana. Tilastoidussa rikollisuudessa tapahtuneet vuosimuutokset näyttäisivät siten liittyvän rattijuopumuksen valvonnassa ja kiinnijäämisriskissä tapahtuneisiin muutoksiin. Vuoden 2007 alkupuoliskolla rattijuopumuksen määrä on lisääntynyt 11 prosenttia edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna. Vuoden 2007 osalta ratsiatutkimusten tietoa ei ole vielä saatavissa. Muiden **liikenne-rikosten** tilastoitu määrä (noin 379 000) väheni 2 % vuonna 2006. Liikenne-rikosten ja rattijuopumuksen vuosittaisiin määriin vaikuttavat merkittävästi poliisin liikennevalvonnan määrä ja erilaiset tehostetut liikennevalvontakampanjat. Liikennekuolemien määrä (336 kuollutta) oli alhaisin vuosikymmeniin vuonna 2006. Liikenneturvallisuus on kuitenkin huonontunut kuluvan vuoden ensimmäisellä vuosipuoliskolla.

■ **Huumausainerikosten** määrä on 1990-luvun alusta kasvanut eri rikostyypeistä voimakkaimmin, mutta tälle vuosituannelle tultaessa kasvu on taittunut. Poliisin tietoon tulleiden huumausainerikosten määrä (noin 13 300) väheni 8 prosenttia vuonna 2006 edellisestä vuodesta. Suurin osa huumausainerikoksista on huumausaineen käytörikoksia (8 500 vuonna 2006). Törkeitä huumausainerikoksia poliisi kirjasi vuonna 2006 657 tapausta. Kuluvan vuoden ensimmäisellä puoliskolla huumausainerikoksia tuli 8 prosenttia enemmän poliisin tietoon kuin vuotta aiemmin vastaavana ajankohtana. Huumausainetilanteen pidemmän aikavälin kehityksestä eri mittarit antavat varsin samansuuntaisen kuvan. Kyselytutkimukset kertovat huumeiden käytön ja kokeilemisen lisääntyneen 1990-luvulla, mutta vuosituhtaan vaihteen jälkeen oli havaittavissa selviä merkkejä kasvun tasaantumisesta. Myös huumeiden käytöstä aiheutuneet haitat kuten HIV-tartunnat ovat vähentyneet. Takavarikoitujen huumeiden määrä kasvoi moninkertaiseksi 1990-luvun puolessa välissä lähtötason tosin ollessa verrattain matala. 2000-luvulla monien huumausaineiden takavarikoitu määrä on kääntynyt laskuun.

■ Vuonna 2006 rikoslakirikoksiin syylliseksi epäillyistä 9 % oli **alle 18-vuotiaita**. Kokonaisuutena tarkastellen nykynuoret ovat lainkuuliaisempia kuin samanikäiset 10 vuotta sitten. Nuorten tekemien rikosten määrän kehitys vaihtelee rikoslajeittain ja ikäryhmittäin. Viimeisen kymmenen vuoden selvimpiä muutoksia on 15–17-vuotiaiden tekemien varkauksien väheneminen. Kyselytutkimusten perusteella myös vahingontekoihin osallistuminen on vähentynyt nuorten parissa.

■ Rikoksiin **epäillyistä** joka kuudes oli **nainen** vuonna 2006. Naisten osuus epäillyistä on hieman kasvanut viimeisen 10 vuoden aikana. Kaikkiaan naiset joutuvat yhtä usein kuin miehet **väkivallan uhriksi**. Naiset joutuvat miehiä selvästi useammin heille läheisen (puoliso tai perheenjäsen) tai muuten tutun ihmisen suorittaman rikoksen uhriksi ja kohtaavat miehiä enemmän väkivaltaa työpaikoilla, erityisesti terveydenhuollon ammateissa.

■ **Ulkomaan kansalaisten** osuus poliisin tietoon tulleista rikoksista oli 5,6 % vuonna 2006. Ulkomaalaiset ovat väestöosuuteensa nähden useammin rikoksesta epäiltynä

kuin suomalaiset. Eroa selittävät todennäköisesti ikä- ja sukupuolirakenteeseen sekä asuinpaikkaan liittyvät tekijät. Kaikista ulkomaalaisepäillyistä lähes puolet oli kansallisuudeltaan venäläisiä, virolaisia tai ruotsalaisia, ja niin ikään lähes puolet ulkomaalaisten tekemistä rikoksista oli liikenne rikoksia. Eri rikostyypeistä ulkomaalaiset ovat suhteellisesti yleisimmin epäiltyinä raiskauksesta ja ryöstöstä. Vankilaan tuomituista ulkomaalaisista noin puolet kärsii rangaistustaan huumausainerikoksesta. Neljännes ulkomaalaisista vangeista on virolaisia ja melkein viidennes venäläisiä. Maahanmuuttajat joutuvat väkivaltarikosten uhriksi suhteellisesti useammin kuin suomalaiset. Rastisen väkivallan kohteeksi ovat vuosittain joutuneet eniten somalialaiset.

■ Haastattelututkimusten mukaan ihmisten **huoli väkivallan uhriksi joutumisesta** on vähentynyt vuosina 2003 ja 2006 edelliseen vuosikymmeneen verrattuna. Väkivaltaan varautuminen kääntyi myös laskuun vuonna 2006. Huoli **asuntomurron** kohteeksi joutumisesta kääntyi 1990-luvun kuluessa laskuun ja väheni edelleen vuonna 2006. Rikollisuutta kohtaan tunnettua huolen ja turvattomuuden tasoa selittävät paitsi rikoskokemukset myös median luomat mielikuvat sekä yhteiskunnassa tapahtuneet taloudelliset ja yhteiskuntarakennetta koskevat muutokset. Kansainvälisessä vertailussa suomalaiset kuten muutkin pohjoismaalaiset ovat vähemmän huolissaan rikollisuudesta kuin muiden maiden kansalaiset.

■ **Alkoholin** merkitys etenkin suomalaisessa väkivaltarikollisuudessa on suuri. Viime vuosina 80 % täytetyistä henkirikoksista ja 70 % pahoinpitelyrikoksista on tehty alkoholin vaikutuksen alaisena. Henkirikoksista 10 % ja pahoinpitelyrikoksista 2 % tehtiin huumeiden tai sekakäytön aiheuttaman vaikutuksen alaisena. Vuonna 2004 tehdyillä alkoholipoliittisilla ratkaisuilla ei ainakaan toistaiseksi ole ollut dramaattisia vaikutuksia tilastoidun henki- ja pahoinpitelyrikosten määriin.

Seuraamusjärjestelmä

■ **Syyttämättä jättäminen.** Seuraamusluontoisen syyttämättä jättämisen käyttö on vähentynyt selvästi vuoteen 2005 asti. Vuonna 2006 syyttämättä jättämistä koskevia ratkaisuja tehtiin yli 6 000, mikä on noin tuhat tapausta enemmän kuin edellisellä vuonna mutta kuitenkin selvästi vähemmän kuin 1990-luvulla (7 000–9 500 tapausta). Yleisin (38 %) syyttämättä jättämisperuste oli teon vähäisyys vuonna 2006. Lähes yhtä usein (33 %) sovellettiin kohtuuperustetta. Yksittäisistä rikosryhmistä syyttämättä jättäminen on yleisintä työrikoksissa, pahoinpitelyissä, huumausaine- ja ympäristörikoksissa.

■ **Rikosasioissa annetut ratkaisut.** Vuonna 2005 yleisissä alioikeuksissa syytettiin rikoksesta yhteensä 73 124 henkilöä. Heistä todettiin syylliseksi 94 % ja tuomittiin rangaistukseen 92 %. Syytteistä 5 % hylättiin.

■ **Eri rangaistuslajien käyttö.** Vuonna 2005 yleisissä alioikeuksissa tuomittiin rangaistukseen 67 557 henkilöä. Rangaistuksista valtaosa (57 %) oli sakkorangaistuksia. Ehdottoman vankeusrangaistuksen sai 12 % ja ehdollisen vankeusrangaistuksen 23 % tuomituista. Yhdyskuntapalveluun määrättiin 5 %. Rangaistukseen tuomitsematta jäi 1,1 prosenttia.

■ **Ehdoton vankeusrangaistus.** Ehdottomien vankeusrangaistusten (vankilarangaistusten) keskipituus oli vuonna 2005 7,2 kuukautta ja ehdollisten 3,3 kuukautta. Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus ja tuomioiden lukumäärät ovat kasvaneet

niin, että vuonna 2005 tuomittiin 56 % enemmän vankilavuosia kuin vuonna 1998. Vuonna 1998 vankilarangaistusten keskipituus oli 7,3 kk ja rangaistuksia määrättiin 6 405 kpl. Vuonna 2005 rangaistusten keskipituus oli 8,8 kk ja rangaistuksia määrättiin 8 287 kpl.

▪ **Ehdollinen vankeusrangaistus.** 57 prosenttia vankeusrangaistuksista määrätään ehdollisena. Useampaan kuin joka toiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetään tehosteeksi oheissakko. Mahdollisuutta liittää yhden vuoden ylittävän ehdollisen vankeusrangaistuksen tehosteeksi yhdyskuntapalvelu käytettiin kaikkiaan 111 kertaa, eli noin viidenneksessä tapauksista, joissa tuomittiin yli vuosi ehdollista vankeutta.

▪ **Yhdyskuntapalvelu.** Vuonna 2005 tuomioistuimissa langetettiin 3 370 yhdyskuntapalvelurangaistusta, mikä oli 35 % muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista. Vuonna 1998 tuomittuja rangaistuksia oli 3 957, mikä vastasi 43 % muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista. Yhdyskuntapalvelun käyttöaste on jyrkän laskun jälkeen pysynyt 2000-luvulla melko tasaisena. Rangaistuksen käyttöaste on suurin rattijuopumusrikoksissa ja yli puolet (60 %) yhdyskuntapalvelutuomioista määrätään rattijuopumuksesta.

▪ **Päiväsakot.** Varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomittujen päiväsakkojen lukumäärän keskiarvo oli 36 päiväsakkoa vuonna 2005. Sakon kokonaisrahamäärän keskiarvo oli 240 euroa liikenne rikoksissa ja 159 euroa muissa rikoksissa. Vuoden 1999 sakko-uudistus korotti sakkojen rahamääriä. Minimipäiväsakkoja oli vuoden 2005 oikeudenkäyntisakoista 63 % ja rangaistusmääräyssakoista 49 %.

▪ **Tuomitsematta jättäminen.** Seuraamusluonteisia tuomitsematta jättämisistä oli vuonna 2005 yhteensä 779. Tuomitsematta jättäminen on 1990-luvulla vähentynyt lähes kolmannekseen aiemmasta ja pysynyt sen jälkeen suunnilleen samalla tasolla.

▪ **Syyntakeettomuus ja mielentila.** Oikeusturvakeskuksen lausunnoissa vuonna 2006 tutkituista viidennes (21 %) arvioitiin syyntakeettomaksi, 14 % alentuneesti syyntakeisiksi ja loput (63 %) olivat arvion mukaan toimineet täydessä ymmärryksessä. 1990-luvun jälkipuoliskolla mielentilatutkimusten lukumäärä on laskenut aiemmasta 250–300:sta alle 200:n. Vuonna 2006 mielentilatutkimusten määrä (134) oli kaikkein alhaisin vuodesta 1980 lähtien. Tämä saattaa johtua oikeudenkäymiskaareen tehdystä muutoksesta, jonka mukaan mielentilatutkimus voidaan tehdä vain, jos se tuomioistuimen mukaan on perusteltua. Samalla syyntakeisuusarvioinnit ovat kiristyneet. Eri-tyisesti alentuneesti syyntakeisten kategoria on supistunut. Vuonna 1980 alentuneesti syyntakeisia oli kaksi kolmannesta tutkituista, vuonna 1990 puolet ja vuonna 2000 runsas viidennes. Vuonna 2004 alentuneesti syyntakeisia tutkituista oli enää 14 %.

▪ **Vankiluku.** Vankilukumäärä kääntyi kasvuun vuoden 1999 jälkeen. Kokonaisvankiluku oli 2 743 vuonna 1999 ja 3 778 vuonna 2005. Nousua oli kaikkiaan 38 %. Eri vankiryhmistä kasvoivat eniten sakkovangit, tutkintavangit ja ulkomaalaiset. Yksittäisistä rikosryhmistä ovat kasvattaneet osuuttaan eritoten huumausainerikoksista ja väkivaltarikoksista tuomitut. Elinkautisvankien määrä on kasvanut 1990-luvun alusta yli nelinkertaiseksi. Muutos on seurausta ennen kaikkea syyntakeisuusarviointien kiristymisestä. Myös vapautuneiden vankien laitoksessa suorittama aika on pidentynyt. Yli vuoden pituisten laitosaikojen osuus on lisääntynyt 10 vuodessa 18 prosentista 24 prosenttiin.

■ **Rikollisuuskontrollin kustannuksia.** Valtion talousarvion pohjalta laskettavat rikosten selvittämisen-, tuomitsemisen- ja rangaistusten täytäntöönpanokustannukset ovat vuonna 2007 noin 1,2 miljardia euroa. Summasta on vähennetty sakkorangaistusten tuottamina tuloina 82 miljoonaa euroa. Näihin kustannuksiin eivät sisälly laajasti ymmärretyt rikosten torjuntatoimet (esimerkiksi kotitalouksien tai yritysten suojaaminen rikoksilta) eivätkä yksityisten turva- tai vartiointipalvelujen menot. Varsinaiset rikoshaitat ja rikosvahingot jäävät myös laskelman ulkopuolelle. Näinkin lasketut kontrollikustannukset muodostavat 2,9 prosenttia kaikista valtion talousarvion mukaisista menoista ja vastaavat 0,7 prosenttia bruttokansantuotteesta.

Poliisin esitutkinta- ja valvontakulut ovat 630 miljoonaa euroa eli runsas puolet kaikista kontrollijärjestelmän kuluista. Rangaistusten täytäntöönpanokulut ovat 210 miljoonaa euroa, josta vankeinhoidon osuus on 175 miljoonaa euroa. Poliisin tietoon tulleen rikoksen esitutkinta maksaa keskimäärin 322 euroa, syyttäjän ratkaisu 354 euroa ja käräjäoikeuden ratkaisu 706 euroa. Ylempien oikeusasteiden ratkaisut maksavat keskimäärin 2 300–2 700 euroa. Yksi vankilavuosi maksaa 46 000 euroa ja yhdyskuntapalvelu 21,60 euroa tunnilta. Ehdonalaisesti vapautetun valvonnan kustannukset ovat 4,90 euroa päivässä ja ehdollisen vankeuden valvonnan 3,80 euroa päivässä.

Kaikkiaan **10 kirjoittajaa** on osallistunut Rikollisuustilanne 2006 -katsauksen tekemiseen.

Tiedustelut: erikoissuunnittelija Hannu Niemi (puh. 010 36 65373)
tutkimusjohtaja Janne Kivivuori (puh. 010 36 65370)

Painetun julkaisun voi tilata Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta puh. 010 36 65355.